

# PATHS-RASTEM - program socijalnog i emocionalnog učenja djece predškolske dobi

U Gradu Labinu postavljeni su, temeljem identifikacije rizičnih i zaštitnih čimbenika u zajednici, posredstvom znanstveno-akcijskog projekta *Zajednice koje brinu* (u suradnji Edukacijsko-rehabilitacijskog Fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Upravnog odjela za zdravstvo i socijalnu skrb Istarske županije, voditeljice projekta prof. dr. sc. Josipe Bašić), prioriteti djelovanja na prevenciji poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih. Jedan od odabranih prioriteta bio je i jačanje socijalnih i emocionalnih vještina djece i mladih. U cilju ostvarenja tog prioriteta, počeo se od 2007. godine primjenjivati univerzalni preventivni program, PATHS-program socijalno emocionalnog učenja djece u dva razreda kontinuirano, od prvog do četvrtog razreda u Osnovnoj školi *Ive Lole Ribara*. Program se eksperimentalno provodio pod vodstvom Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Od 2010. godine, temeljem pozitivnih rezultata, program se počeo provoditi u svim prvim i drugim razredima labinskih osnovnih škola.

Od 2010. do 2012. godine, osim u nekoliko osnovnih škola Istarske županije, PATHS-RASTEM program – verzija za predškolske ustanove, počeo se provoditi i u dvije odgojne skupine Dječjeg vrtića *Pjerina Verbanac* Labin. Kako su kod predškolske djece uočeni pozitivni pomaci u ponašanju (evaluacija projekta *Implementation of evidence-based prevention program of socio-emotional learning through science evaluation and its application into Croatian kindergartens and primary schools PATHS-RASTEM, 2010.-2012.*) te evidentirano zadovoljstvo roditelja i odgojiteljica uključenih u program, u pedagoškoj 2012./2013. godini PATHS-RASTEM program socijalno emocionalnog učenja primjenjuje se u tri odgojne skupine predškolske djece u suradnji s Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu.

Nositelj je projekta implementacije projekta PATHS-RASTEM u Hrvatskoj Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet – Centar za prevencijska istraživanja. Projekt su prihvatili i financiraju ga Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH, Hrvatski projekt tehnologij-

skog razvitka i Fond Jedinstvo uz pomoć znanja (Unity through Knowledge Fund) čija je misija ujedinjavanje znanstvenih i stručnih mogućnosti Hrvatske i dijaspore u razvoj društva utemeljenog na znanju, a sve uz značajnu podršku lokalnih zajednica gdje se program provodi. Suradničke institucije u projektu su The Prevention Research Center, Penn State University, SAD, Upravni odjel za zdravstvo i socijalnu skrb Istarske županije, Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije i Ured za obrazovanje, kulturu i sport, Grad Zagreb.

PATHS (Promoting Alternative Thinking Strategies, naziv programa u Hrvatskoj je PATHS-RASTEM – Razvoj Alternativnih STRategija Mišljenja) je sveobuhvatni razvojno utemeljen kurikulum univerzalne prevencije kojim se promoviraju socijalno-emocionalne kompetencije te pomaže u preveniranju ponašajnih i emocionalnih problema djece. Autori programa M. Greenberg i C. Kusche iz Pennsylvanije, SAD, osamdesetih su godina prošlog stoljeća osmislili ovaj program temeljen na teorijskim modelima razvojne teorije (u integraciji emocija, kognicije, jezika i ponašanja), neuro- kognitivnog modela (za regulaciju funkcije jezika i emocionalne osviještenosti i za kontrolu ponašanja) te ekološkog modela (fokusiranog na građenje brižnog obrazovnog okruženja).

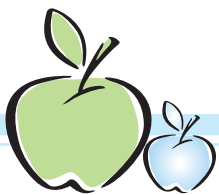
Osnovne su socijalno-emocionalne kompetencije koje se ovim programom potiču i razvijaju poznavanje sebe (identifikacija emocija, osobna odgovornost i prepoznavanje osobnih snaga), briga za druge (prihvatanje i uvažavanje različitosti i poštivanje drugih), odgovorno donošenje odluka (upravljanje emocijama, analiziranje situacija, postavljanje ciljeva i rješavanje problema) i socijalna učinkovitost (komunikacija, stvaranje odnosa, pregovaranje,



vještine odbijanja utjecaja, te traženje pomoći). Kako PATHS-RASTEM program djeluje na razvoj osnovnih socijalno-emocionalnih kompetencija, nastavnicima, odgajateljima, pedagozima i stručnim suradnicima omogućuje da u odgojno obrazovnom radu s djecom djeluju na razvijanju samokontrole, emocionalne svijesti i vještina rješavanja problema u međuljudskim odnosima. Svrha je programa razvijanje socijalnih vještina i razumijevanja društvene interakcije kod djece te poboljšanje kognitivnih sposobnosti djece u predškolskim ustanovama i obrazovnih procesa u razrednoj nastavi.

Osnovni je cilj projekta PATHS-RASTEM u Hrvatskoj ulaganje u kvalitetu empirijskih istraživanja u području razvoja djece i prevencijske znanosti u Hrvatskoj i promocija socijalno-emocionalnih kompetencija te smanjivanje rizika za razvoj poremećaja u ponašanju i mentalne poremećaje kod hrvatske djece kroz samokontrolu (samoregulaciju), fokus na „rječnik emocija“ i analizu emocija, integriranje emocionalnih, kognitivnih i lingvističkih vještina u svrhu učinkovitog rješavanja problema te promoviranje pozitivnih odnosa među vršnjacima

PATHS-RASTEM program u Dječjem vrtiću ostvaruje šest educiranih odgajateljica u tri odgojne skupine djece (78 djece) prema 43 definirane, pripremljene i strukturirane lekcije programa. Lekcije sadrže tijek aktivnosti i potrebne materijale i poticaje, uz njihovu poželjnu nadopunu ovisno o kreativnosti i domišljatosti odgajatelja. Provo-



de se u prosjeku dva puta tjedno kroz 30 minuta. Osnovni su poticaji za komunikaciju s djecom i prenošenje sadržaja lutke: kornjača, pas, patka i jež. Ostvarujući emocionalnu vezu s djecom, lutke pričaju priče, glume i na taj način uspijevaju djeci prenijeti važne poruke iz života. Djeca se poistovjećuju s doživljajima lutaka te iznose i analiziraju osobna iskustva i stvarne situacije. Roditelji su sastavni i bitni čimbenici provođenja programa. Sudjeluju u programu od samog davanja pristanka za sudjelovanje, svakodnevne obaviještenosti o lekcijama i sudjelovanja u njima (davanje pohvala i povratnih informacija) do sudjelovanja u aktivnostima i strategijama za generalizaciju (primjenjivanje novih vještina u raznim situacijama i kontekstima). Odgajateljice su „treneri osjećaja“. One su modeli koji potiču emocionalnu svjesnost, emocionalnu komunikaciju i regulaciju osjećaja. Također su facilitatori koji reflektiraju i potvrđuju osjećaje kako bi pružili emocionalnu podršku, razvili empatiju i emocionalno razumijevanje, proširili emocionalni vokabular te unaprijedili regulaciju emocija i spriječili njihovu eskalaciju.

Ključni su koncepti u ostvarivanju predškolskih PATHS-RASTEM lekcija samoeфикаsnost, emocionalno razumijevanje, samokontrola, vještine mišljenja i socijalne vještine i vršnjački odnosi. Koncept samoeфикаsnosti ostvaruje se odabirom djeteta dana i davanjem pohvala. Svaki dan slučajnim odabirom bira se „dijete dana“ koje je taj dan posebno – pomaže odgajateljicama, nosi identifikator, ima posebne uloge, zadatke i važnost te dobiva pohvale od odgajateljica, djece, sebe samog i roditelja. Odabir djeteta dana nije određen ponašanjem, status mu ne može biti oduzet – svako dijete dobiva mogućnost biti dijete dana, važno i posebno. Koncept emocionalnog razumijevanja govori o važnosti osjećaja, njihove spoznaje i komunikacije o njima. Osjećaji su osobni i promjenljivi. Svi su osjećaji dobri, ali su ponašanje i osjećaji različiti, pa svako ponašanje nije dobro. Važni materijali za razvoj emocionalnog razumijevanja

su karta osjećaja na koju djeca stavljaju kartice s licima osjećaja koje predstavljaju osjećaj određenog djeteta u nekoj situaciji. Pri vježbanju samokontrole potrebno je da se dijete najprije zaustavi (reci STOP), zatim duboko udahne, a potom da kaže u čemu je problem i kako se osjeća. Pri smirivanju djeca u vrtiću koriste tehniku kornjače (kornjača se uvlači u svoj oklop, miruje i pokušava shvatiti osjećaje te osvijestiti problem).

Vještine mišljenja očituju se u konceptu rješavanja problema u PATHS-RASTEM programu. Kada se primijete emocije koje dijete uznemiruju, potrebno je da dijete STANE i razmisli, identificira PROBLEM (prikupi informacije), identificira OSJEĆAJE (svoje i drugih), odluči što mu je CILJ, razmisli koja su sve RJEŠENJA moguća, razmisli o tome što bi se MOGLO dogoditi slijedeće (razmisli o posljedicama), izabere NAJBOLJE rješenje (evaluiraj sve alternative), napravi PLAN (razmisli o mogućim preprekama), ISPROBA svoj plan, VIDI što se dogodilo te ISPROBA drugi plan ili rješenje ako prvi plan nije uspio. Socijalne vještine i pozitivni vršnjački odnosi naglašavaju se i primjenjuju u svim situacijama tijekom lekcija, ali i u svim svakodnevnim situacijama (empatija, analiza ponašanja, dijeljenje, zajedništvo, pomaganje, pohvale,...).

Provedba ovog projekta u Hrvatskoj od 2010. do 2012. godine bila je akcijska (provodila se u izabranim predškolskim i osnovnoškolskim ustanovama na izabranim lokalitetima) i istraživačka (provjera–dokazi učinkovitosti). Prve analize pokazale su da je PATHS-RASTEM program učinkovit program prevencije u hrvatskom odgojno-obrazovnom kontekstu te da ima pozitivan učinak na djecu koja su bila uključena. Nakon jednogodišnje provedbe programa kod predškolske djece koja su bila uključena u PATHS-RASTEM program, došlo je do smanjenja simptoma hiperaktivnosti, smanjenja problema s pažnjom, smanjenja opzijskog ponašanja, smanjenja agresivnog ponašanja, poboljšanja ponašanja vezanih uz učenje, smanjenja emocionalnih poteškoća, boljih vještina emocionalne regulacije i smanjenja internaliziranih simptoma.

Primjenom preporučenih strategija i načina rada s djecom, uz usmjereni rad s pripremljenim sredstvima i materijalima, kod djece je evidentirano izuzetno napredovanje u prepoznavanju osjećaja, smirivanju, odabiranju učinkovitih ponašanja uz prijateljsku komunikaciju te je općenito primijećeno kako su djeca smirenija, sigurnija u sebe i spremna na suradnju sa svojim vršnjacima i odraslima. Kako je program bio vrlo dobro prihvaćen od uključene djece, roditelja, odgajateljica i članova stručnog tima, u Dječjem vrtiću se zaključilo kako je poželjno program u cijelosti primjenjivati u radu s djecom.

Sukladno navedenom zaključku iz Godišnjeg izvješća Dječjeg vrtića *Pjerina Verbanc* Labin i željama koje su uvjetovane potrebom za što boljim pozitivnim i cjelovitim razvojem djece, Grad Labin je i nadalje omogućio potporu i podršku u implementaciji PATHS-RASTEM programa s predškolskom djecom. Tako je u ovoj pedagoškoj godini provođenje PATHS-RASTEM programa prošireno na još jednu odgojnu skupinu, čime je broj uključene djece povećan na 78 s kojima radi šest educiranih odgajateljica. Znanstveni tim Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu odlučio je ovaj dio implementacije i evaluacije PATHS-RASTEM programa u Labinu provoditi volonterski.

Uz primjenu ovog univerzalnog preventivnog programa–prevencije rizičnih ponašanja djece i mladih, mogu se očekivati dugoročni pozitivni ishodi, kako za uključene u program, tako i za lokalnu zajednicu.

**Mr. sc. Ljiljana Krušelj, pedagoginja**  
Dječji vrtić *Pjerina Verbanc* Labin  
ljiljana.kruselj@pu.htnet.hr

